

DR. BERE CZKI SÁNDOR

Juhász Gyula Tanárképző Főiskola
Szeged

Bábosik István – Mezei Gyula: Neveléstan

Nehéz feladatra vállalkozik az, aki a magyar társadalom gyorsan változó gazdasági, politikai feltételei között nevelésméleti könyv írására és kiadására szánja magát. A pedagógia a maga egészében is a leggyorsabban változó tudomány, a legérzékenyebben reagál a társadalmi változásokra, ezen belül pedig a nevelésmélet az, amelyik nem vonatkoztatható el a társadalom – főleg politikai – életétől. A problémát súlyosbítja, hogy még nem történt meg az elmúlt korszak nevelésméleti tételeinek, törvényeinek, tudományos rendszerének elemzése, értékelése sem. Ezért különösen jelentős Bábosik és Mezei neveléstani könyve.

A munka eltér az eddigi nevelésméleti, pedagógiai művek rendszerétől. Új nevelésméleti koncepcióval állunk szemben még akkor is, ha Babosik István 1993-ban már megjelentette „A nevelés folyamata és módszerei” című művét, s ez a téma a most megjelent Neveléstanban is jelentős helyet foglal el. A könyv címére azonban felfigyel az olvasó. A külső borítón „Neveléstan” szerepel, a tartalomjegyzékben azonban már „A nevelés elmélete és gyakorlata” címet olvashatjuk Bábosik István munkájaként. A mű második feijében található Mezei Gyula által írt részt „A közoktatás és köznevelés rendszertana” címen. Már a XIX. században megjelent magyar pedagógiai, nevelésméleti könyvek is külön fejezetben tárgyalták a magyar közoktatásügy rendszerét. Később azonban – főleg 1945 után – ez utóbbi témakör – iskolaszervezetten címen – önálló tantárgy lett, önálló tankönyvvel. Az integrálás tehát történelmi gyökerekre is támaszkodik, azonban nem ártott volna ezt az összekapcsolást a könyv címében is jelezni. Egyrészt azért, mert a közoktatás rendszere nem tartozik bele a nevelésméletbe, másrészt mindkét disciplinának önálló jelentése van. Ezt azonban a mű címe jelenleg nem juttatja kifejezésre.

Mint már említettem, a könyv első részét Bábosik István írta „A nevelés elmélete és gyakorlata” címmel. A szerző öt fő részben tárgyalja a neveléstan elméleti kérdéseit. Az „A” részben a nevelés szerepe a társadalom és az egyén életében és a nevelés értelmezésének a kifejtése található. Ezen belül ismerhetjük meg a szerző felfogását a nevelésről mint érték közvetítő tevékenységről s a nevelésmeletről mint a konstruktív életvezetés megalapozásának tudományáról. A „B” részben a nevelés értelmezésének változásairól, a nevelési irányzatokról olvashatunk. Történelmi áttekintésben elemzi a modellváltást a nevelés értelmezésében, a XX. század alapvető nevelési modelljeit, a XX. század nevelésfelfogásának tükröződését a főbb nevelési irányzatokban, valamint a XX. századi nevelésértelmezések szintézisének lehetőségét. A „C” részben a szerző rátér a nevelés folyamatának taglalására. Itt először ennek strukturális sajátosságait vizsgálja, majd mint tevékenység szervezési folyamatot mutatja be. A „D” részben a magatartás és a tevékenység személyiségbeli alapjainak fejlesztését vizsgálja a nevelési folyamatban. Ezen belül elemzi a jellem fejlesztését és fejlődését, e fejlődés meghatározó tényezőit, valamint az önfejlesztő aktivitás szükségleteinek kialakítását. Az „E” részben a szerző a nevelés hatásrendszerével és módszereivel foglalkozik. Külön-külön fejezetekben mutatja be a közvetlen (direkt) nevelő hatások forrásait; a közvetlen nevelési módszerek funkcióját és rendszerét; a közvetett (indirekt) nevelő hatások forrásait; a köz-

vetett nevelési határendszer irányításának elveit és módszereit, valamint a közvetett nevelési módszerek funkcióját és rendszerét.

A könyv első részének szerkezeti felépítéséből is láthatjuk tehát, hogy a szerző eltér az eddigi, hagyományosnak tekinthető nevelésméleti rendszertől. Mint az egyes fejezetek címeiből is kitűnik, az első részben („A”, „B”, és „C” fejezetek) nevelésfilozófiai elemzéssel foglalkozik a szerző. A második részben („D” és „E” rész) a személyiségfejlődés és -fejlesztés módszertani kérdéseit dolgozza fel. Valószínűleg ezt tekinti a szerző könyve „gyakorlati” részének, de ez csak annyiban fedí a „gyakorlati” jelzőt, amennyiben minden elmélet alkalmazva gyakorlattá válik. Talán a „gyakorlata” szót a könyv címéből is el lehetett volna hagyni. Hangsúlyozva, hogy nevelésméleti könyvet írni napjainkban nem könnyű feladat, valamint az elméleti kérdésekben tapasztalható tanácstalanság, sokféleség – s e miatt olykor bizonyos zűrzavar – miatt nagy szükség volt már egy jól átgondolt, elméleti alapokon nyugvó s azt következetesen végigvitt nevelésméleti munka megjelentetésére. Nagyra értékelendő a szerzőnek egy új nevelésméleti koncepció megteremtésére irányuló törekvése is. Mivel új utakon jár, nem lenne helyes, ha kritikai észrevétellel próbálnánk csökkenteni a mű értékeit. Inkább néhány kérdést szeretnék megfogalmazni, magam is meditatálva észrevételeim helyességén.

Az egyik ilyen kérdés azzal kapcsolatban vetődik fel, hogy a szerző azonosnak tekinti Comenius és Herbart nevelési felfogását. Egyrészt azért, mert mindketten a nevelési feladatokat az oktatás keretében vélték megoldhatónak; másrészt, mert háttérbe szorították a gyermek aktivitását. Helyes-e ez az azonosítás egészen más nevelési célok, több évszázados fejlődési eltérés, a gyermeki személyiség teljesen eltérő megítélése esetében? A másik kérdés: Teljes-e az ismertett XX. századi nevelési értelmezések, modellek felsorolása? Kizárólag angol, amerikai modelleket látunk, s ezt az irányzatokat képviselők nevének felsorolása is megerősíti. Valóban nem keletkeztek más nevelési koncepciók? Következő kérdés: A nevelési célnak nem kellene kiemeltbb szerepet adni a nevelésméleti rendszerben? A nevelésfilozófiai elméletek mindegyike első helyen tisztázza a nevelési cél lényegét, funkcióját. S ezzel a nevelési céllal kapcsolatos az újabb kérdés is: a szerző „a másodlagos nevelési cél tartománya”-ként sorolja fel az intellektuális-művelődési szükségleteket, az esztétikai szükségleteket és az egészséges életmód szükségleteit. Nem a régebbi nevelési feladatrendszerhez való merev ragaszkodás miatt, de kérdés: Hol szerepelnek az erkölcsi szükségletek? S nagyon hiányolható a technikai szükségletek szerepe is. S utolsó kérdésként: a szerző a személyiség fejlesztésében a jellem szerepét emeli ki a nevelési folyamatban. A személyiség szerkezetében azonban a jellem csak az egyik összetevő elem. Nem a személyiség teljességének fejlődését kellene vizsgálni a nevelés folyamatában?

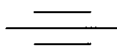
A könyv második részében Mezei Gyula: A közoktatás és köznevelés rendszertana című munkája található. A szerző hat fejezetben tárgyalja az iskola és az iskolarendszer közoktatási kérdéseit. Az „A” részben az iskola feladatát, működését, önállóságát ismerteti. Kitér az iskola szolgáltató intézmény jellegére, fenntartására, a nem önkormányzati fenntartású iskolákra, az iskola vezetésére, szervezetére és működésére, az iskola önállóságára, s szól az iskolaszékről is. A „B” részben a pedagógusokról ír. Tárgyalja a tanár kiemelkedő szerepét, a hátrányos helyzetű tanulók segítségét, a pedagógusok jogait. A „C” részben az iskolarendszerről, az alapelvekről, a fejlődést meghatározó tényezőkről olvashatunk. Megismerhetjük az iskolaszervezet alapelveit, a közoktatási szervezet tagoltságát, az iskolák különböző fokait, a hazai oktatási intézményrendszer történetiségét, az új közoktatási rendszerről szóló törvényt. A „D” részben az iskolarendszert alakító tényezőkről van szó. Elemzi a társadalmi rendszer hatását, a termelés műszaki, technikai színvonalát, a gazdasági helyzet szerepét, a kulturális színvonal hatását, az iskolázatási hagyományokat, s áttekintést kapunk az EKG-országok iskolarendszeréről is. Az „E” részben az iskolák irányítása, ellenőrzése a téma. Ismerteti a tanügyigazgatás szervezeti rendszerét, a tanügyigazgatási szervezetek feladatait, hatáskörét, illetékességét, a központi tan-

ügy-igazgatási szervek feladatait és hatáskörét. S végül az „F” részben az önkormányzatok oktatást ellátó kötelezettségéről ír, általában vizsgálva, valamint a megyei fővárosi önkormányzatok saját hatáskörét.

Mezei Gyula munkája hiánypótló, hiszen egyrészt a magyar közoktatás és köznevelés rendszertanáról már régen nem jelent meg könyv, másrészt a szerző a legújabb rendelkezéseket, intézkedéseket használja fel, s így hasznos segítséget tud nyújtani a napi problémák megértésében, megoldásában. Jellegénél fogva azonban figyelembe kell venni, hogy társadalmi, politikai, életünk változásai miatt iskolarendszerünkben további változások várhatók, ezért a könyv egyes megállapításai módosításra szorulnak.

A szerző lényegyet kiemelően, tömören fogalmaz. Törekszik a közoktatási problémák összehasonlító, ok- okozati összefüggéseket feltáró elemzésére. Különösen fontos nemzetközi összevetésben bemutatni a magyar iskolarendszert és problémáit, utalva a nemzetközi tendenciák jelentkezésére, várható hatására. A tömör fogalmazás azonban a magyar iskolarendszer történeti fejlődését bemutató résznél nem ad kellő segítséget a magyar iskolarendszer történetében jelentkező problémák alaposabb megértéséhez. Különösen szegényes és aránytalan a nyolc osztályos általános iskolák történeti fejlődésének bemutatása pl. a polgári iskolával, illetve a gimnáziummal szemben. Az általános iskola iskolarendszeri értéke több figyelmet érdemelt volna, legalább annyit, mint a szakoktatásról szóló rész. Biztató a szerzőnek a befejezésben megfogalmazott terve: néhány év múlva elkészülhet majd egy ettől – tartalmában és szerkezetében is – arányosabb és kiegyensúlyozottabb közoktatás-rendszertan.

Telosz Kiadó, Budapest, 1994. 273. 1.

DR. DOMONKOS JÁNOS
Fővárosi Iskolászatórium
Budapest

Karácsonykor ünneplőbe öltözik a lélek Csíksomlyón

Ha december közepén a Csiki havasok és a Hargita tájain már havazni kezd – fehér karácsonyunk lesz – mondogatják elégedett hangon a székelyek. Havazik, hát hóban, fehér tájban indulhat neki az ember a hegynek. Megkeresi azt a nem nagy, nem is kicsi, kiszemelt fenyőt, amely behavazva egy érintésre megremeg, és lehullatja magáról a puha bundát. Hófehér gallérral, behavazott kucsmával, járattan csapáson lehet most bandukolni az erdőben. Szarvasok és medvék, farkasok és őzek vágta ösvények vezetnek. Gyermekkoromban a Vas megyei Herényben, Kámonban a Jézuska és az angyalok hozták nekem a karácsonyfát, s szüleim csilingeltek a szaloncukrok közt csüngő csengettyűvel. Jut eszembe, de azóta több évtized eltelt. Most azonban az erdélyi székelyre gondolok, ahogy lépdel a hóban karácsonyfás emberként, hóna alatt viszi otthonába a kiszemelt fát, hazaviszi az örömet: a székelyföldi hóember vagy december.

A csíksomlyói kegyhely téli fénye messze világlik a decemberi, sötét éjszakában. Olyan szép múltja, történelmi és kulturális jelentősége volt és van a templomnak, a klostornak, s a mindkettővel szoros kapcsolatban álló intézményeknek, szokásoknak, hogy szinte külön fejezetet képeznek Csík vármegye történetében és az egész székely nép életében is.

Csíksomlyó ma általános és országos jellegű érdeklődés középpontjában áll. Az odalátogatók az egyszerű magyarázaton túl messzebbmenő megismerését is kívánják ennek a vallási és nemzeti szempontból annyira kimagasló középpontnak.